

Редакція:

МІНІСТЕРСТВО ПРАЦІ УКРАЇНИ

СХВАЛЕНО

протоколом Міністерства праці України
від 21 червня 1995 р. № 4

Методичні рекомендації щодо визначення робочих місць

ВСТУП

Перехід до ринкової економіки, докорінні зміни виробничих відносин, інтеграція народного господарства країни до світової економіки зумовлюють необхідність перебудови методологічних та організаційних принципів постановки обліку та системи показників в Україні.

Для задоволення внутрішніх потреб держави у статистичних даних про процеси, які відбуваються у народному господарстві, необхідно відновити облік робочих місць на підприємствах у галузевому та регіональному аспектах.

З погляду наближення існуючої статистики з працевлаштування до міжнародних стандартів, категорію "робоче місце" необхідно розглядати як невід'ємну частину формування ринку праці.

Зміни в економіці вимагають удосконалення обліку робочих місць, у першу чергу в напрямку забезпечення повної та достовірної інформації про їх кількість.

Визначення та облік робочих місць є складовими частинами комплексу робіт з організації інформаційної бази з метою створення банку робочих місць, формування ринку вільних робочих місць, здійснення державної політики соціального захисту від безробіття.

1. Робоче місце - визначення, класифікація

Робоче місце працівника характеризується наявністю закріпленої зони, технічних засобів (основних виробничих і невиробничих фондів, інструменту, приладів, інвентарю) або їх сукупності, необхідної для виробництва продукції, надання послуг, виконання робіт або установчих функцій.

Основою визначення робочого місця є функціональний розподіл праці у взаємозв'язку із засобами праці, що дозволяє розглядати робоче місце як місце прикладання робочої сили

працівників.

Трудова діяльність працівника може здійснюватися на підприємстві або вдома з використанням відповідних технічних засобів або без їх використання.

1.1. Класифікація робочих місць

Робочі місця в галузях народного господарства класифікуються за такими основними ознаками:

За належністю:

- власні робочі місця підприємства - ті, в яких відповідні їм основні фонди знаходяться на балансі цього ж підприємства;
- орендовані даним підприємством робочі місця - ті, в яких відповідні їм основні фонди знаходяться на балансі інших підприємств і які мають укомплектовуватися робітниками даного підприємства (передбачається оплата їх праці);
- орендовані у даного підприємства робочі місця - ті, в яких відповідні їм основні фонди знаходяться на балансі цього підприємства і які укомплектовані робітниками інших підприємств (робітники їдальні, позавідомчої охорони та ін.);
- робочі місця надомників. Надомниками є робітники, робоче місце яких співпадає територіально з місцем їх мешкання. Їх робочі місця оснащені в основному інструментом, приладами та невеличкими верстатами.

За укомплектованістю:

- діючі робочі місця - забезпечені сировиною та матеріалами, на яких робітники виконують передбачені виробничим завданням роботи, послуги або встановлені функції;
- вакантні робочі місця - забезпечені сировиною і матеріалами, на яких передбачено виконання встановлених робіт, але які не використовуються через неуккомплектованість їх робітниками;
- резервні робочі місця - наявність яких передбачена нормативами і обумовлена особливостями окремих галузей та виробництв: сезонною потребою виконання окремих видів робіт, нерівномірністю знаходження сировини, наявністю пікових навантажень, зміною номенклатури, асортименту продукції та ін.;
- зайві робочі місця - на яких не передбачені обсяги робіт, які не є необхідними підприємству чи організації для нормального функціонування і можуть бути без збитку для підприємства ліквідовані.

За ступенем механізації:

- автоматизовані;
- механізовані;
- ручної праці (ті, на яких виконуються роботи ручної праці як за допомогою машин і механізмів, так і без них, за винятком ремонту та налагодження устаткування).

За ступенем механізації робочі місця класифікуються відповідно до професії робітника, яка необхідна на даному робочому місці:

- робітники, які працюють на автоматах, автоматизованих агрегатах, установках та апаратах;
- робітники, які виконують роботу механізованим способом за допомогою машин, верстатів, механізмів;

- робітники ручної праці не при машинах і механізмах;
- робітники ручної праці по налагодженню та ремонту машин і механізмів.

За строком дії:

- постійні;
- сезонні;
- тимчасові.

2. Основні техніко-економічні показники розрахунків робочих місць

2.1. Робочі місця характеризуються системою техніко-економічних показників, які застосовуються у практиці господарської діяльності для аналізу та оцінки ефективності використання робочих місць.

Основні показники: загальна кількість робочих місць, коефіцієнт їх використання, капіталоємкість робочого місця, вартість робочого місця, обсяги продукції з одного робочого місця, коефіцієнт оновлення робочих місць, коефіцієнт виведення робочих місць.

2.2. Загальна кількість робочих місць у цілому по підприємству визначається:

$$P_{\phi} = P_{\text{вл}} + P_{\text{o}} + P_{\text{oy}} + P_{\text{н}},$$

де	$P_{\text{вл}}$	- кількість власних робочих місць підприємства, од.;
	P_{o}	- кількість орендованих підприємством робочих місць, од.;
	P_{oy}	- кількість орендованих у підприємства робочих місць, од.;
	$P_{\text{н}}$	- кількість робочих місць надомників, од.

або

$$P_{\phi} = P_{\text{д}} + P_{\text{в}} + P_{\text{р}} + P_{\text{з}},$$

де	$P_{\text{д}}$	- кількість діючих робочих місць, од.;
	$P_{\text{в}}$	- кількість вакантних робочих місць, од.;
	$P_{\text{р}}$	- кількість резервних робочих місць, од.;
	$P_{\text{з}}$	- кількість зайвих робочих місць, од.

або

$$P_{\phi} = P_a + P_m + P_{rp},$$

де	P_a	- кількість автоматизованих робочих місць, од.;
	P_m	- кількість механізованих робочих місць, од.;
	P_{rp}	- кількість робочих місць з ручною працею, од.;

або

$$P_{\phi} = P_{\text{пост}} + P_{\text{сез}} + P_{\text{тим}}$$

де	$P_{\text{пост}}$	- кількість постійних робочих місць, од.;
	$P_{\text{сез}}$	- кількість сезонних робочих місць, од.;
	$P_{\text{тим}}$	- кількість тимчасових робочих місць, од.

Визначається прямим розрахунком тільки фактична кількість робочих місць. При проведенні обліку робочих місць їх планова кількість не визначається.

Середньорічна кількість робочих місць визначається аналогічно вартості основних фондів: до кількості робочих місць на початок звітної року додають середньорічне збільшення кількості робочих місць і віднімають середньорічне їх вибуття.

Для визначення середньорічного збільшення кількості робочих місць кількість введення робочих місць треба помножити на число місяців їх дії до кінця року і поділити на 12.

Капіталоємкість робочого місця визначається:

		K_{BK}
K_{pr}	=	----- --,
		$P_{\text{вл}}$ ϕ

де	K_{BK}	- фактичний обсяг капітальних вкладень, тис. крб.;
		- загальна кількість робочих місць власне підприємства, од.

Вартість робочого місця відбиває рівень технічної оснащеності і визначається за формулою:

		Φ_{cp}
B_p	=	$\frac{\Phi_{cp}}{P^{вл}}$
		$P^{вл}$

де	Φ_{cp}	- середньорічна вартість основних фондів, тис. крб.;
	$P^{вл}$	- середньорічна кількість робочих місць власне підприємства, од.

Коефіцієнт використання робочих місць визначається:

		χ_{cp}
$K_{вик}$	=	$\frac{\chi_{cp}}{P^{cp}}$
		P^{cp}

де	χ_{cp}	- середньорічна чисельність робітників, чол.;
	P^{cp}	- середньорічна кількість робочих місць, од.

Обсяг продукції з одного робочого місця визначається:

		y
y_p	=	$\frac{y}{P^{cp}}$
		P^{cp}

--	--	--

де	У	- річний обсяг продукції, тис. крб.
----	---	-------------------------------------

Коефіцієнт оновлення робочих місць характеризує питому вагу введених за рахунок інвестиційних заходів робочих місць до їх загальної кількості на кінець періоду:

		$p^{ВВ}$
$K_{он}$ $рм$	=	$\frac{\text{-----}}{\text{.}}$
		$p^{ПП}$

Коефіцієнт виведення робочих місць характеризує питому вагу виведених робочих місць по відношенню до наявності їх на початок періоду:

		$p^{ВВВ}$
$K_{вив}$ $рм$	=	$\frac{\text{-----}}{\text{.}}$
		$p^{ПП}$

3. Облік робочих місць на підприємствах з урахуванням галузових особливостей

3.1. Облік робочих місць дозволяє визначити фактичну наявність робочих місць на окремій дільниці, у цеху, в цілому по підприємству, зайві, діючі робочі місця тощо.

Облік робочих місць здійснюється різними методами:

- за кількістю верстатів, машин, агрегатів, механізмів, комплектів технологічної та організаційної оснащеності при обслуговуванні кожної одиниці одним робітником;
- за фактичною зоною обслуговування;
- за нормативною трудомісткістю за видами робіт;
- за нормативами чисельності.

У випадках багатоверстатного обслуговування кількість одиниць устаткування, яке обслуговує один робітник, вважається як одне робоче місце.

Джерелами інформації для обліку робочих місць на підприємстві є результати їх обстеження, дані первинного статистичного обліку, перепис устаткування, його технічні паспорти,

технологічні картки, картки умов праці та інші документи.

3.2. В основу системи обліку робочих місць на підприємстві покладено такі принципи:

- 1) кількість робочих місць не залежить від змінності роботи підприємства, хоча воно може функціонувати в одну або кілька змін;
- 2) обліку підлягають тільки індивідуальні робочі місця, в тому числі і ті, які входять до колективних.

Крім того, при обліку чисельності робочих місць на підприємстві необхідно враховувати усе наявне устаткування, яке належить до зони робочого місця, включаючи і тимчасово недіюче устаткування у зв'язку з його несправністю, ремонтом, модернізацією, відсутністю завантаженості, резервне і законсервоване устаткування, а також оснащення.

Не враховується устаткування, яке знаходиться на складах або в інших місцях зберігання (не встановлене), демонтоване. Основне устаткування не повинне враховуватися двічі у складі різних робочих місць.

3.3. Система обліку базується на первинній інформації, яка надходить із окремих підрозділів підприємства після обстеження кожного робочого місця.

Первинним обліковим документом на робоче місце є картка обліку, яка складається на всі існуючі робочі місця, а також на нові робочі місця при їх створенні одночасно з іншими технологічними та організаційними документами.

3.4. Картки обліку робочого місця робітників (форма РМ-1), інженерно-технічного персоналу, службовців, МОП та іншого персоналу (форма РМ-2) (додаток 1, 2) складаються окремо.

Картка обліку складається на кожне робоче місце незалежно від того, функціонує воно чи вакантне.

На зворотному боці картки (форма РМ-1) наводиться кількість та якісна характеристика устаткування, яке є на робочому місці.

3.5. Узагальнюючим документом проведеної роботи по обліку робочих місць є зведений документ по обліку робочих місць в цілому по підприємству (форма РМ-3), який дозволяє проаналізувати структуру і стан робочих місць, виробничих потужностей (додаток 3, 4).

Після проведення організаційно-технічних заходів для зміни кількісних та якісних характеристик робочих місць у картки обліку необхідно вносити відповідні зміни.

3.6. Кількість робочих місць в окремих галузях народного господарства визначається з урахуванням галузевих ознак.

3.6.1. У промисловості кількість робочих місць при обслуговуванні робітником визначається за кількістю верстатів, машин, механізмів. Як одне робоче місце зараховуються кілька одиниць устаткування, які обслуговуються за діючими нормами одним робітником.

Кількість робочих місць, призначених для виконання ремонту та технічного обслуговування устаткування, визначається виходячи із трудомісткості усіх робіт, які виконуються по ремонту та технічному обслуговуванню, і з річного фонду робочого часу одного виконавця. Її також можна визначити за встановленими зонами обслуговування, робочими постами, на основі нормативної трудомісткості за видами робіт, виробничих процесах тощо.

3.6.2. У сільському господарстві кількість робочих місць трактористів-машиністів і водіїв автомобілів визначається за діючими нормами обслуговування шляхом прямого рахування автомобілів, тракторів, комбайнів, інших машин, верстатів, одиниць устаткування, агрегатів

при обслуговуванні (за нормами) кожної одиниці одним робітником. Як одне робоче місце зараховується кілька одиниць машин, устаткування, які обслуговуються за діючими нормами одним робітником.

При обслуговуванні тварин, звірів, птахів, складних агрегатів, поточних ліній складських приміщень, заготівельних цехів, виробничих та службових приміщень кількість робочих місць визначається за передбаченими нормативами і зонами обслуговування.

У рослинництві кількість робочих місць визначається на основі технологічних карт, виходячи із обсягів робіт, агротехнічних строків їх виконання та встановлених норм виробітку.

Кількість робочих місць, призначених для виконання технічного обслуговування та ремонту устаткування, визначається виходячи із трудомісткості усіх робіт, які виконуються по ремонту та технологічному обслуговуванню, і з річного фонду робочого часу одного виконавця.

3.6.3. У будівництві кількість робочих місць механізаторів визначається за фактичною кількістю машин.

Кількість робочих місць на будівельно-монтажних роботах визначається на основі нормативної трудомісткості за видами робіт, виробничих процесів (муляри, штукатури, бетонники).

3.6.4. На транспорті кількість робочих місць водіїв визначається за фактичною кількістю машин. Кількість робочих місць водіїв має відповідати кількості одиниць рухомого складу.

Аналогічно визначається кількість робочих місць плаваючого та літаючого складу, за поіменним номерним числом приписаних суден:

а) для робітників, що виконують свою роботу безпосередньо на рухомому складі без участі в управлінні його рухом (експлуатацією) - також за кількістю використовуваних транспортних заходів, за встановленими зонами (дільницями) роботи;

б) для робітників, що забезпечують експлуатацію рухомого складу (його рух, маневрові переміщення тощо) - за кількістю маневрових та інших технічних засобів;

в) для робітників, зайнятих на вантажно-розвантажувальних роботах: за кількістю вантажно-розвантажувальних засобів - різних кранів, берегових та плаваючих засобів механізації, перевантажувачів, конвеєрів, авто- і електронавантажувачів тощо. У разі закріплення їх за конкретними робітниками, фронтом вантажно-розвантажувальних робіт та інше.

3.6.5. У торгівлі та громадському харчуванні кількість робочих місць визначається:

- прямим рахуванням за фактичними зонами робочих місць для робітників, зайнятих при машинах і устаткуванні (контролер-касир, кухар, різальник хліба, машиніст мийючих машин і т. ін.);

- як одне робоче місце зараховується кілька одиниць устаткування, які обслуговуються за діючими нормами одним робітником (наприклад, ведення процесу стерилізації консервів на кількох автоклавах);

- за трудомісткістю робіт (нормами виробітку) чи нормами обслуговування для робітників, не зайнятих при машинах та механізмах (наприклад, кухонний робітник, збирач посуду і т. ін.);

- робочі місця окремих робітників, які не можуть бути визначені жодним із наведених методів, ураховуються за затвердженими нормативами чисельності та іншими нормами праці.

3.6.6. На підприємствах побутового обслуговування кількість робочих місць визначається прямим рахунком кількості машин, механізмів, верстатів, агрегатів, комплексів технологічного

та організаційного оснащення при обслуговуванні (за нормами) кожної одиниці одним робітником.

Як одне робоче місце зараховується кілька одиниць устаткування, які обслуговуються за діючими нормами одним робітником. Якщо робота виконується одним робітником у різних пунктах, то вся зона прикладання праці зараховується як одне робоче місце (обслуговування вдома чи виїзд фотографа, перукаря, радіомеханіка і на приймальних пунктах, підприємствах, у гуртожитках тощо).

3.6.7. У різних галузях народного господарства:

- кількість робочих місць визначається за встановленими зонами обслуговування прибиральників виробничих підприємств, лісників, покоївок, листонош та ін.;

- за кількістю робочих постів визначається кількість робочих місць робітників охорони, контролю, приймальниць, касирів, диспетчерів, гардеробників та ін.

3.6.8. Кількість робочих місць керівників, спеціалістів та службовців визначається за затвердженими нормативами чисельності та іншими нормативами праці. У разі відсутності відповідних нормативів кількість робочих місць для цієї категорії робітників визначається за затвердженим штатним розписом і дорівнює кількості зайнятих робітників у найбільшу зміну.

При проведенні обліку робочих місць бажано користуватися вже існуючими розробками:

1) "Методические рекомендации по учету и сбалансированности рабочих мест и рабочей силы на промышленных предприятиях". - К., 1984.

2) "Рекомендации по учету, аттестации и сбалансированности рабочих мест и рабочей силы на промышленных предприятиях г. Киева". - К., 1994.

Додаток N 1

Лист 1

КАРТКА ОБЛІКУ РОБОЧОГО МІСЦЯ РОБІТНИКА N ____

Підприємство (організація) _____	Належність робочого місця:	
Цех (відділ) _____	власне підприємства	- 01
Дільниця _____	орендоване підприємством	- 02
Робоче місце (найменування професії) _____	орендоване у підприємства	- 03
Дата проведення обліку _____	надомне робоче місце	- 04

--	--	--	--	--	--	--

N п/п робочого місця	Найменування професії, яка необхідна на робочому місці	Тарифний розряд робіт	Умови праці: нормальні - 01, важкі - 02, шкідливі - 03	Робоче місце: діюче (01), вакантне (02)		Кількість устаткування (верстатів, машин) на робочому місці, фактично	Пер робс пості (01 сезон (02 тимча (03
				план	факт		
1	2	3	4	5	6	7	8
1.							
2.							
3.							
4.							

Дата введення робочого місця

(число,
місяць, рік)

Дата виведення робочого місця

(число,
місяць, рік)

(зворотний бік)

Лист 2

УСТАТКУВАННЯ, ІНСТРУМЕНТ, ІНВЕНТАР НА РОБОЧОМУ МІСЦІ

Підприємство (організація) _____	Належність робочого місця:	
Цех (відділ) _____	власне підприємства	- 01
Дільниця _____	орендоване підприємством	- 02
Робоче місце (найменування професії) _____	орендоване у підприємства	- 03
Дата проведення обліку _____	надомне робоче місце	- 04

N п/ п	Найменування, тип, модель	Інвентарний номер	Балансова вартість одиниці (тис. крб.)	Кількість чоловік, закріплених за устаткуванням у найбільшу зміну	Стан устаткування: діюче - 01, у ремонті - 02, підлягає установленню - 03, резервне - 04, зайве - 05	Строк експлуатації: до 5 років - 01, 5 - 10 років - 02, 10 - 20 років - 03, більше 20 років - 04
1	2	3	4	5	6	7

Додаток N 2

КАРТКА ОБЛІКУ РОБОЧИХ МІСЦЬ ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ, СЛУЖБОВЦІВ, МОП ТА ІНШОГО ПЕРСОНАЛУ

Підприємство (організація) _____

Цех (відділ) _____

Дільниця _____

Дата проведення обліку _____

N п/п робочого місця	Посада	Категорія працівника: ІТП - 01, службовець - 02, МОП - 03, інший персонал - 04	Робоче місце: діюче - 01, вакантне - 02	Період роботи: постійна - 01, сезонна - 02, тимчасова - 03	Режим роботи: з повним робочим днем - 01, з неповним робочим днем - 02	Належність роб. місця: власне підприємства (01), орендоване підприємством (02), орендоване у підприємства (03), надомне робоче місце (04)	Дата введення робочого місця (число місяць рік)
1	2	3	4	5	6	7	8

Додаток N 3

ЗВЕДЕНІ ДАНІ ОБЛІКУ РОБОЧИХ МІСЦЬ ПО ПІДПРИЄМСТВУ

(заповнюється за даними карток обліку робочих місць)

Показники	N рядка	Одиниця виміру	Усього	У т. ч. по категоріях робітників				
				промис- лово- вироб- ничий персонал	з нього			
					робіт- ники	інже- нерно- технічні праців- ники	служ- бовці	інший персо- нал
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Кількість робочих місць, усього	01	одиниць						
В т. ч								
За укомплектованістю								
діючих	02	- " -						
вакантних	03	- " -						
Із загальної кількості робочих місць								
За ступенем механізації:								

автоматизованих (шифр 1)	04	- " -						
механізованих (шифр 2)	05	- " -						
ручної праці (шифр 3, 4, 5)	06	- " -						
в т. ч.								
За умовами праці:								
нормальні	08	одиниць						
важкі	09	- " -						
шкідливі	10	- " -						
За строком дії:								
постійні	11	- " -						
сезонні	12	- " -						
тимчасові	13	- " -						
За режимом роботи:								
з повним робочим днем	14	- " -						
з неповним робочим днем	15	- " -						
робочі місця надомників	16	- " -						
Наявність на робочих місцях устаткування, усього	17	- " -						
в т. ч.								

діюче, у ремонті	18	тис. крб.						
підлягає установленню	19	- " -						
резервне	20	- " -						
зайве	21	- " -						
Кількість устаткування за строком експлуатації:								
до 5 років	22	одиниць						
5 - 10 років	23	- " -						
10 - 20 років	24	- " -						
більше 20 років	25	- " -						